



* شنبه
* ۱۹ خرداد ۱۳۹۷
* ۹ ژوئن ۲۰۱۸
* سال: بیست و هشتم
* شماره (سایه): ۴۴۰۶
* ایرمی سگیزینچی ایل

* صفحه ۶
* اویات



ماهنیلار

وطن اوغلو چوبان قارا

وطن اوغلو چوبان قارا
یای سورو نی گوی داغلارا
نور ساچی آئی یاماچ لارا، نور ساچی آی یاماچ لارا
چال تو تگین دیله گلکین
آزات نغمه ن دیله گلکین، هی
سورو لری چوخالت بسله
کالخورون دا سن هوس له
آی چیخان دا ایلی سسله
آی چیخان دا ایلی سسله، هی
چال تو تگین دیله گلکین
آزات نغمه ن ایله گلکین، آزات نغمه ن ایله گلکین، هی
یوردوموزون قهرمان
آزات ایلین خان چوبانی
الغیش لا گل بو دورانی
چال تو تگین دیله گلکین
آزات نغمه ن ایله گلکین

آذربایجانین کلاسیک اولدوزلاری

عمادالدین نسیمی

گنچن سای نی آردی...
بونونلا علاقه دار اولاراق، زومروود قولوزاده یازیر: نسیمی یارادیجیلیغی
نین مرکزینده لیریک قهرمانین عاشیق اولدوغو، اونو یوکسلندن،
کاملیلشدیرن و اؤز نورون غرق ائندن گؤزل-آللاه دایانیر.
اینسان اوچون ان یوکسکک، اولوی دویغو همین شوگیلی
نین ووسالینا یتشمسکک، اونا قوووشماق، اوندلا اربگیب یوخ
اولماقدیر.
شاعیر یازیر کی، عشقی گوناها ساینلارین سؤزلرینه باخمایاراق،
او، بو یولدا چکنیمه جک.
چونکی یالنیز بو یول اینسانی تازییا، حاقیقته چاتدیرا ییلر.
داها سونرا اوخویوروق: لاکین تدریجن نسیمی نین دونیاگؤروشونده
سوفیلیک حوروفیلیکه عوض اولونور.
بو، هر شیدن اونجه شاعیرین پانتثیست گؤروشلرینده کی
دیشیکلیک-ده اکس اولونور.
بو گؤروشلرین اساسیندا آرتیق عشق و سرخوشلوق دئیل، حرف، عاغیل
دایانماغا باشلاییر.
بو زماندان انعتیار نیمی فلسفه ده نیمی نین یاراتدیغی حوروفیلیه تاپینیر
و اونون اساس مودعالارینی تیلیغ ائدیر.
آنچاق نسیمی نین تیلیغ ائتدیگی حوروفیلیک هنج ده نیمی نین یاراتدیغی
تعلیمین عینلیه تکراری دئییل.
نسیمی یارادیجیلیغی نین آنا خطی اینسانین آلاهللا عئینی لشدیرلمه سی و
ایلاهییلیکی ایدنیاسیندان کنچیر.
نسیمی نین بو دوشونجه لرینی پوئییک طرزه ایفاده ائله ین مشهور شعر
ده فیکرمیزی سوپوت ائدیر:

ترکی حکایه لر

قاضی و خوروز

قازینین خطنلنده آخساق بیر خوروز وار ایدی. بیر
گون خطده اشترکن خوروز بیر مانتور قارا یاریم
قیبکلیک سیککه پول تاپیر. خوروز مانتورو دمیذگینه
گؤتوروب خطین اورتاسینا قویور و بانلاماغا
باشلاییر: قوقولو-فو، بیر دنه مانتور تاپمیشام! قازی
آداملارینسی گؤنلدردی، مانتورو خوروزدان
آلدیلار. خوروز بننه بانلادی: قوقولو-فو، قازی منه
مؤحتاجمیش قازی آداملارینا دندی.
پارین، خوروزونماقتورونوقایتارین خوروز مانتورو
الیب بننه بانلاماغا باشلادی: قوقولو-فو، قازی مندن
قورخارمیش! قازی بننه اؤز آداملارینا دندی: بو خوروز
منی تنگه گتیردی. گنلین، باشینی کسین، بیشرییر
پلوون اوستونه قویون. اونو ینسه جکم. خوروزون
باشینی کسنده او ینسه برکلن بانلایب دندی: قوقولو-
فو، نه ایتی بیچاقمیش! خوروزون باشینی کسندن سونرا
قازانا سالیب بیشردییر. خوروز قازاندا دا بانلادی:
قوقولو-فو، نه ایستی حامامدیر! پلوو بیر بؤیوک نیمچه
یه چکیب خوروز اوستونه قویولا. خوروز بانلادی:
نه آعجا تپه دیر! قازی خوروزو پارچالایب ینسه یه
باشلادی. چینه ییب اونداندا خوروز بانلادی: نه دارجا
کوچه دیر!.. خوروز پلووقارشیق قازی نین قارینسا
دوشنده بیر ده بانلادی: قوقولو-فو، نه لئهمه دره دیر!
قازی او قدر یئدی کی، قارنی پارتلادی. خوروز قازی
نین قاریندان چیخیب بانلادی: قوقولو-فو، قازی نین
قارنی یری تیلدی، منیم جانیم تور تولدو!

پادشاهان ترک ایران

تیموریان



ادامه از شماره قبل..

حکومت محلی تیموریان

سلطان حسین یاقرا در ۸۷۳ هجری پس از سلطان ابوسعید، بر هرات استیلا یافت، اما یادگار محمد با کمک آق قویونلوها هرات را از او گرفت. سلطان حسین پس از دو سال بر یادگار محمد چیره شد و بعد از کشتن او با ایجاد ثبات نسبی و احیای رونق فرهنگی در خراسان، توانست حدود ۳۵ سال در آنجا حکومت کند. ولایات دیگر ایران، ارمنستان و دیار بکر در اختیار آق قویونلوها بود که تا ۸۸۲ هجری در کمال قدرت بودند. سلطان حسین چهارده پسر داشت و پس از چندی با حملات ایلکها به خراسان از سمت شمال، با نافرمانی پسرانش، به ویژه بدیع الزمان تیموری (حاکم



منده سیغار ایکی جاها، من بو جاها نسیغماز، گؤهری لامکان منم، کؤونو مکانه سیغمازام عرشله فرش و کافو نون منده بولوندو جومله چون، کس سؤزونو و ایسم اول، شرح و بیانه سیغمازام کؤونو مکاندیر آیتیم، ذاتی دورور ییدایتیم، سن بو نیشانلایب منی، بیل کی، نیشانه سیغمازام کیمسه گومانه ظن ایله اولمادی حق ایله ییلیش، حقیقی ییلن بیلیر کی، من ظنو گومانه سیغمازام صورته باخ و معنینی صورت ایچینه تانی کیم، جیسیم ایله جان منم ولی، جیسیم ایله جانه سیغمازام هم صدقم، هم اینجیم، حشرو صیرات ادینجیم، بونجا قوماش و رخت ایله من بو دوکانه سیغمازام کنجی نیهان منم من اوش عئینی عیان منم، من اوش، گؤهری-کان منم من اوش، بحروو کانه سیغمازام گرچی موحیطی - اعظمم، آدیم آدامدیر، آدمم، دار ایله کونفکان منم، من بو مکانه سیغمازام جان ایله هم جاها نمنم، دهریله هم زمان منم، گؤر بو لطیفیتی کی من، دهره زمانه سیغمازام نجوم ایله فلک منم، وهی ایله هم ملک منم، چک دیلینی و ایسم اول من بو لیسانه سیغمازام زره منم، گوش منم، چار ایله پنجو شش منم، صورتی گؤز بیان ایله، چونکی بیانه سیغمازام ذات ایلیم صفات ایله، قدر ایلیم برات ایله، گولشکرک نبات ایله، بسطه دهانه سیغمازام نار منم، شجر منم، عرشه چیخان هجر منم، گؤر بو اودون زبانه سین، من بو زبانه سیغمازام شمس منم، قمر منم، شهید منم، شکر منم، روحی - روان باغیشلارام، روحی-روانه سیغمازام گرچی بو گون نسیمیم، هاشیمیم، فورنیشیم، بوندان اولدور آیتیم، آیت و شانه سیغمازام

قندهار) مواجه شد. سلطان حسین که به سبب بیماری نمی توانست با ازبکان مقابله کند، از فرستادن نیرو برای بدیع الزمان به منظور دفع ازبکان، خودداری کرد. با وخیم تر شدن بدیع الزمان، درباریان در ۹۱۱ هجری، بدیع الزمان و مظفر حسین میرزا (پسر دیگر سلطان حسین) را به طور مشترک بر تخت نشاندند. سلطان حسین در همین سال درگذشت و چندی بعد شاهزادگان تیموری دو باره درگیر منازعات داخلی شدند. شبیک خان ازبک با استفاده از کشمکش های آنها، در ۹۱۳ هجری هرات را گرفت و به سلطه دو دست ساله تیموریان در خراسان پایان داد. بسیاری از شاهزادگان تیموری کشته شدند و در ۹۱۴ هجری بدیع الزمان به شاه اسماعیل صفوی پناه برد. محمد زمان میرزا، فرزند بدیع الزمان و آخرین مدعی سلطنت تیموریان، برای احیای حکومت خاناندانش تلاش کرد. وی مدعی در بلخ بود اما عاقبت به دست ازبکان افتاد. هر چند جانشینان تیمور به لحاظ ساختار حکومتی وارث تشکیلاتی بودند که تیمور بر اساس سنت های مغولی بنا نهاده بود، به سبب نبود حکومتی متمرکز، بخصوص پس از شاه رخ، و تجزیه قلمرو تیمور در نیمه دوم سده نهم، تشکیلات او نتوانست بر آن اساس باقی بماند. تفاوت اساسی در ساختار حکومتی جانشینان تیمور با خود او، رجحان دادن قوانین اسلامی بر قوانین مغولی (یاسا) بود که پس از آنکه شاه رخ، در ۸۱۵ هجری قوانین یاسا را لغو و فقه اسلامی را جانشین آن ها کرد، رایج گردید. پس از او نیز بیشتر فرمانروایان تیموری، از جمله ابوسعید و سلطان حسین یاقرا، به رعایت سنت های اسلامی پایبند ماندند. در دوره تیموریان، صوفیکری رواج و گسترش یافت و مشایخ و علما از احترام بسیاری برخوردار بودند. شاه رخ و سلطان حسین و سلطان ابوسعید از نقشبندان حمایت می کردند. از دیگر سلسله های مهم صوفیه در این دوره نوربخشیه بودند فرقه حروفیه نیز در همین دوره شکل گرفت. حروفیه ظاهراً دارای تشکیلات سیاسی گسترده ای بوده و بنابر منابع، در سوء قصد به شاه رخ در ۸۳۰ هجری نیز نقش اساسی داشته اند.

گورکانیان هند

بعدها ظهیرالدین محمد بابر، (فرزند میرزا عمر شیخ فرزند سلطان ابوسعید فرزند میرزا محمد فرزند میرانشاه) که در مناطق اطراف ماوراءالنهر حکومت داشت و برای دفع شبیک خان با بدیع الزمان متحد شده بود، نتوانست با ازبکان مقابله کند و به هندوستان رفت و آنجا را فتح نمود و بر خلاف جدش تیمور در همان جا سکونت گزید....

لغات ترکی در فارسی

یکهزار واژه اصیل ترکی در پارسی

ادامه از شماره قبل...
سورتمه= سورتمه = سورت (سورتمک =کشیدن) + مه (اک) = کشیدنی ، وسیله سُر خوردن و کشیدن بوسیله سگ یا میمون در روی برف
سورچی = سورچی = سور (سورمک = سواری کردن) + چو (اک) = راننده ؛ سورچی ارابه = درشکه چی
سوغات=سوغات و ساوقات = سوو (پیغام ، هدیه ، باج) + قات (اک) = هدیه ، هدیه سفر؛ از دیگر کاربردهای ریشه سو-ساو «در ترکی می توان موارد زیر اشاره کرد: ساواش = بگو مگو ، ساواج = پیامبر، سؤز سوؤ = حرف و پیام ، ساوا = ساوه ، ساوالان = باجگیر = سبیلان ، سخن = سوفن
سوک= سوخ (سوخماق = فرو بردن) = ابزار نوک تیز برای راندن گاو و الاغ
سوکلی= سوگلی = سئو (محبت) + گیل (اک) + ی (اک) = مورد محبت ، معشوقه
سولدوش = سولدیج = سول (چپ) + دپیج (سمت) = سمت چپ ، شخصی که در عروسی در سمت چپ داماد بايستد (باخ: ساغدوش)
سولماز= سول(سولماق = پژمردن) +ماز (اک انکار و سلیت) = کسیکه هرگز پژمرده نمی شود، همیشه جاودان، مقابل سولار(همیشه پژمرده)، نام خانم
سومر= سومر = سوم (سوَم = کامل ، تمام ، ناب ، بی نقص ، قومی قدیمی از ترکها) + ار (پهلوان) = پهلوان قوم سوم ، اولین قوم مدنی بشریت که ۷۲۰۰ سال پیش از آذربایجان تا بین النهرین حکومت کردند و ۳۰۰۰ سال حاکم بودند. شواهد و قرائن و تشابهات زیاد نوشته های یافته شده از این قوم ، زبان آنها را به ترکها نزدیکتر می کند.
سونای-سون (آخر) + ا (اک) = آخری ، نام دختر ته تغاری
۲- سوتا = سو (آب) + نا (اک) = متعلق به آب ، نام گلی در کنار آب ، نوعی مرغابی (شاید اتفاقی است که در این حالت ترکیبش مانند دورنا شده است) ، زیبا ، نام دختر ؛ با این تلفظ در ترکیه متداول است.
سیاق = سایاق = سای (سایماق = شمردن) + اق (اک) = شمارش ، علم محاسبات در قدیم ، این ریشه در عربی هم استفاده می شود.
سبیری= سبیری و سیور = ساوار و ساوار (باخ: بیله ساوار) ، ساکنان کنونی توپولسک اکنون هم این ناحیه را که در قرون ۵ و ۶ محل اولیه زندگی قوم ساوار بوده است بدین نام می خوانند و بعداً روس ها از قرن ۱۶ میلادی نام آنرا به سبیری تغییر داده و این نام به منطقه بسیار بزرگی اطلاق می گردد (۱۸)....

بایاتیلار

داغلار مارالا قالدی،
اؤتو مارالا قالدی.
سرین چشمه، گوی یایلاق
یننه مارالا قالدی.

عزیزیم سؤزه قالدی،
بیر شیرین سؤزه قالدی.
یاد قووولدو داغلاردان،
ائل -اویا ییزه قالدی.

داغلاردا تالام قالدی،
بیچمه دیم، لالام قالدی.
داغیلین قوربت اولکه،
اوردایا بیر بالام قالدی.

باغچادا باریم قالدی،
درمه دیم، ناریم قالدی.
اؤزوم یاد ائله دوشدوم،
وطنده باریم قالدی.

آرازدا آخار قالدی،
ترلان اوچدو، سار قالدی.
ائلیمدن آیری دوشدوم،
گؤز لریم باخار قالدی.

گئتدی آرخا دولانندی،
سولار چارخا دولانندی.
دوشمن ائلین گوجوندن
قورخا-قورخا دولانندی.

ناغیل

حیله گر کنچی

گون لرین بیر گونونونده ائل داغ دان کؤچوردو. بیر کنچی، بیر دانا، بیر قویونون بون دان خیری یوخ ایدی. اولزیرنی خلوت بیر یئره وئریب اولتایردی لار. حیوان لار بیر واخت باش لارینی قال دیریب گوردولر کی، لل کؤچوب، یوردو قالب بیر -بیر لری نین اوزونه باخدی لار. دانا اغلایب دندی:
-کنچی قارداش، قورد گلبیزی ییجک، تنز بیر چاره ائله.
کنچی دندی:
- گندک بیر داخما تاییب ایچینه یاشایاق.
هر اوچو بونا راضی اولدو. چوخ گزدی لر، آز گزدی لر، دانا بیر آیی درسی، کنچی بیر قورد درسی، قویون دا بیر تولکو درسی تاییب یوردندو. بیر خلی لئ گزند سونرا بیر داخما تاپدی لار. سئونه-سئونه ایچری گریب گوردولر کی: بیر آیی، بیر قورد، بیر ده بیر تولکو اوتوروب صحبت اللیر.
آیی سئینب دندی:
-تولکو بابا، قالدخ بیر اودون گتیر.
تولکو گتندی اودون گتیردی. آیی اونا دؤشونه باسیب دندی:
-دینقیر سازیم، دینقیر سازیم، بیر دانا یتیمش، بیری ده باجادان دوشدو.
قورد اودونو آیی دان آلیب دندی:
-دینقیر سازیم، دینقیر سازیم، بیر کنچی یتیمش، بیری ده اوز آباغی ایله گلدی.
سونرا اودونو تولکو آلدی:
-دینقیر سازیم، دینقیر سازیم، بیر قویون یتیمش، بیری ده یتیمش.
بو سؤزو انشیدن کنچی قویونا دندی:
-قالدخ منه بیر اودون گتیر.
قویون کنچیه بیر اودون وئردی. کنچی اودونو دؤشونه باسیب بییردی:
-دینقیر سازیم، دینقیر سازیم، بیر قورد یتیمش، دریسینه بورونوموش، بیری ده یتیمش.
اودونو دانایا وئردی. دانا بیر شیللاک آلیب دیله گلدی:
-دینقیر سازیم، دینقیر سازیم، بیر آیی یتیمش، دریسینه بورونوموش، بیری ده یتیمش.
دانا دا اودونو قویونا وئردی، قویون سؤیله دی:
-دینقیر سازیم، دینقیر سازیم، بیر تولکو یتیمش، دریسینه بورونوموش، بیری ده یتیمش.
تولکو بو سؤزو انشی دن کیمی گؤتوردو. اونون دالینجا قورد دابان آلدی، آیی دا اونلارا باخیب قاجدی.
کنچی یولداش لارینا باخیب دندی:
-بو کلکه اولوم دن قورتاردیق. کلین قاجیب بیر یانا گندک...

آتابابا سوزلری

اسنه ماغ اسنه ماغی گتیرر وای ساملایلیق داشینا
کوردودوغون بوراخماز
قوچ ایت دایی سیناچکر، خاتون قیز خلا سینا
دین سیزین کی ایمان سیزدی
اولمه اشکنجه یونجایتینجه
بوشلی بوشلونون ساغلیغین ایستر
مالین بک ساخلاقوشون اوری توتما
چولمک دیغیرلارناردودواغین تاہار
اصیل ایتمیزیاغ ایتمیز
مال گتدیریرایا ایمان گتدرمین یانا
دالدان آتات داش تپویرد
سؤز سؤزی گتیرر آرشین بئزی
چک زحمت گوردلت
چوخ دولانان چوخ بولر (چوخ دولانان تپویرد داش
دئیر)
دوه اونویاند اقراریاغار
ناجیه چالاسی یا گکنمه
اششک ساتان کوششک آلانماز
قونشی پایی یاخچی دی بیر گون سنده بیر گون منده
قونشی قونشویااخار جانی نی اودایاخار
خوروز یوخودی سحر اچلمیردی؟